

Nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginės veiklos tendencijos Lietuvoje

Audronė Telešienė ir Neringa Kriaučiūnaitė

Kauno technologijos universitetas
K. Donelaičio g. 20, 44239 Kaunas

Straipsnyje analizuojama nevyriausybinių organizacijų (toliau - NVO) aplinkosauginė veikla Lietuvoje ir išryškintos tokios veiklos raidos tendencijos. Pateikiama teorinė aplinkosauginės veiklos formų analizė, pristatomi tyrimo „Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla“ rezultatai. Tyrimas atliktas taikant kokybinės ir kiekybinės turinio analizės bei interviu metodus. Remiantis empiriniais duomenimis analizuojamos Lietuvos NVO būdingiausios aplinkosauginės veiklos formos, šių organizacijų partnerystės tinklai, sprendžiamų problemų spektras, veiklos adresatai bei pateikiami veiklos veiksmingumo vertinimai.

Raktažodžiai: pilietinio dalyvavimo tendencijos, aplinkosauginė veikla.

Keywords: trends of civic participation, environmental activism.

Įvadas

Pilietinės visuomenės kūrimosi problemos pasitaroju metu dažnai Lietuvos mokslininkų tyrinėjamos ir analizuojamos [1]. Pilietinis dalyvavimas, suprantamas kaip piliečių aktyvus išitraukimas sprendžiant įvairius valstybės ir visuomenės raidos klausimus ir yra itin svarbus naujojo viešojo valdymo aspektas. Tačiau, palyginti su Europos Sąjungos šalimis senbuvėmis, iki šiol Lietuvos piliečių dalyvavimo nevyriausybinių organizacijų veikloje mastas itin žemas [2].

Pilietinės visuomenės stiprumo visgi negalima įvertinti vien gyventojų dalyvavimo nevyriausybinių organizacijų veikloje masto kiekybiniais rodikliais. Svarbu ir kokybinės charakteristikos: kokio pobūdžio veikla užsiima nevyriausybinių organizacijų; ar taikydamos pasirinktas veiklos formas jos pasiekia užsibrėžtų tikslų; ar jų veikla daro įtaką, sprendžiant svarbius Lietuvos visuomenės raidos klausimus. Svarbu nusakyti, kiek efektyvios yra pilietinės visuomenės iniciatyvos ir pastangos [3]. Aplinkosauginė veikla – viena iš sričių, kuriose savo veiklą aktyviai vykdo įvairios nevyriausybi-

nės organizacijos. Aplinkosauginiai tikslai – vieni iš aktualiausių, suburiančių piliečius bendrai veiklai ir atsakomybei. Aplinkosauginė veikla suprantama kaip aktyvi piliečių, nevyriausybinių organizacijų veikla, kuria siekiama socialinio, politinio ar fizinio aplinkos pokyčio taip, kad būtų išspręstos aplinkosauginės problemos.

Piliečių ir nevyriausybinių organizacijų dalyvavimas sprendžiant aplinkosaugines problemas Lietuvoje mažai nagrinėtas. Dažniausiai analizuojamas ekologinio judėjimo vaidmuo atkuriant Lietuvos nepriklausomybę; apie aplinkosauginę veiklą kalbama kitų problemų kontekste, polemizuojant aplinkosauginės veiklos aspektus ar pateikiant tik aprašomojo pobūdžio informaciją apie Lietuvoje ar užsienyje veikiančių aplinkosauginių organizacijų veiklas [5-10].

Šiame straipsnyje siekiama įvertinti, kokia (kokių formų) aplinkosauginė veikla būdinga įvairioms nevyriausybiniams organizacijoms Lietuvoje, kokie šių organizacijų partnerystės tinklai, kokias problemas jos dažniausiai sprendžia, kaip vertina savo veiklos veiksmingumą. Kaip žinoma, didžiosios tarptautinės aplinkosauginės NVO, *Žemės draugai* (angl. *Friends of the Earth*), *Greenpeace* ir kt. sprendžia gimstamumo reguliavimo, gėlo vandens, klimato kaitos, biologinės įvairovės apsaugos ir kt. problemas pasitelkdamos veiksmingiausias (remiantis jų veiklos ilgamete patirtimi) aplinkosauginės veiklos formas: lobizmą, publikacijas bei žiniasklaidos ir visuomenės dėmesį patraukiančias akcijas. Šios organizacijos taiko tiek radikalias, tiek nuosaikesnes švietėjiško ir informacinio pobūdžio veiklos formas. Tą patirti

Audronė Telešienė - Kauno technologijos universiteto Sociologijos katedros lektorė, socialinių mokslų daktarė.
E. paštas: audrone.telesiene@ktu.lt

Neringa Kriaučiūnaitė – sociologijos magistrė.
E. paštas: neringa_kriauciunaite@yahoo.de

Straipsnis įteiktas redakcijai 2008 m. liepos mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2008 m. rugsėjo mėn.

tikslinga panaudoti ir Lietuvoje. Todėl šiame straipsnyje analizuojama, kokia aplinkosauginė veikla būdinga Lietuvos nevyriausybinėms organizacijoms ir kiek jos taiko pasauliniu mastu išbandytas ir efektyvias aplinkosauginio aktyvumo formas.

Aplinkosauginės veiklos analizė iliustruoja būdus, kuriais į organizacijas susibūrę piliečiai stengiasi išspręsti specifinius jiems rūpinčius klausimus, ir padeda geriau suprasti viso pilietinio dalyvavimo tendencijas Lietuvoje.

Pagrindinė straipsnio teksto dalis skiriama Lietuvos NVO aplinkosauginės veiklos analizei. Ieškoma sąsajų tarp taikomų aplinkosauginių veiklos formų bei komunikacijos kanalų, naudojamų joms įgyvendinti. Siekiama nustatyti sąlygiškai dažniau ir rečiau praktikoje taikomas aplinkosauginės veiklos formas, identifikuojamos pastaruoju metu Lietuvos NVO dažniausiai sprendžiamos aplinkosauginės problemos. Taip pat analizuojama į ką yra orientuota tokių NVO veikla, t. y. kokias socialines grupes, institucijas siekiama paveikti. Atsakoma į klausimus, kokie Lietuvos aplinkosauginių NVO partnerystės ryšiai bei kaip šios organizacijos vertina savo veiklos veiksmingumą (ar jų veikla turi poveikį problemoms spręsti). Analizuojant tuos klausimus remiamasi Kauno technologijos universiteto Sociologijos katedroje atlikto tyrimo „Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla“ [4] rezultatais. Šiuo tyrimu buvo siekiama holistiškai apžvelgti ir aprašyti įvairių Lietuvoje veikiančių organizacijų aplinkosauginę veiklą.

Lietuvos NVO aplinkosauginės veiklos formų tyrimo metodologinis pagrindimas

Tyrimu „Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginė veikla“ buvo siekiama iširti Lietuvos NVO, kurių prioritetinė veikla yra aplinkosauga, taikomas aplinkosauginės veiklos formas, jų sprendžiamas problemas, veiklos adresatus, sudaromus partnerystės tinklus bei pateikti veiklos veiksmingumo vertinimą.

Tyrimas atliktas remiantis interpretacine kokybine socialinių tyrimų tradicija, papildomai informacijai gauti naudojant ir kiekybinių tyrimų elementus. Socialinės informacijos šaltiniai: Lietuvos nevyriausybinių organizacijų, kurių pagrindinis tikslas yra aplinkosauga, internetinės svetainės bei interviu su šių organizacijų lyderiais.

Tyrimo formuotos kelios imtys: internetinių tekstų rinkinys bei respondentai interviu atlikti. Tyrimo imtims sudaryti taikytas tikslinės atrankos metodas. Sudarant tyrimo kategorijas turinio analizei, remtasi teorine aplinkosauginės veiklos formų analize bei 2007 m. atlikto žvalgomojo tyrimo duome-

nimis. Kodavimo kategorijos buvo kuriamos žvalgomojo tyrimo duomenų pagrindu⁹.

Empirinę bazę sudarė 476 2000-2008 metų laikotarpio tekstai ir 5 interviu transkripcijos. Tyrimo taikyti dokumentų analizės, kokybinės ir kiekybinės Lietuvos nevyriausybinių aplinkos apsaugos organizacijų internetinių svetainių turinio analizės bei interviu metodai. Interviu metodas taikytas, siekiant gauti papildomos informacijos, patikslinti turinio analizės būdu surinktus duomenis bei siekiant iširti aplinkosauginių NVO lyderių nuomones apie taikomų aplinkosauginių veiklos formų veiksmingumą, sprendžiant aplinkosaugines problemas. Interviu vykdyti ir tyrimo ataskaita parengta 2008 m.

Siekiant įvertinti empirinio tyrimo metu gautų duomenų mokslinį vertingumą, buvo pasirinkti šių jų pasikliautinumą patvirtinantys metodai [11]:

- *Tiriamųjų įtraukimas* - rezultatai buvo pristatyti tiems, kurie buvo tiriami, ir jie įvertino bei patvirtino, jog rezultatai atspindi tikrąsias jų patirtis.
- *Konsultacijos su kolegomis* – tyrimo atlikimo ir rezultatų interpretacijos klausimai diskutuoti su atitinkamos srities ir kvalifikacijos kolegomis, nedalyvavusiais tyrimo projekte. Šių konsultacijų veiksmingumas paremtas šia prielaida: jei daugiau nei vienas konsultantas-ekspertas mano, kad pritaikytos tyrimo procedūros prasmingos ir teisingos ir jei daugiau nei vienas jų patvirtina interpretacijų ir išvadų teisingumą bei pagrįstumą duomenimis, gali būti laikoma, kad tyrimas atliktas korektiškai, o interpretacijos ir išvados tikroviškos.
- *Metodų bei informacijos šaltinių trianguliacija* – rėmimasis skirtingais socialinės informacijos šaltiniais ir skirtingų metodų taikymas tam pačiam reiškiniui ar procesui tirti. Taip pasiekama, kad surinkti duomenys yra tikslesni, išsamesni.

Be to, kaip minėta, rezultatų įtikimumui užtikrinti derinti kiekybinės ir kokybinės turinio analizės bei interviu metodai; internetinių tekstų teikiama informacija papildyta informacija, gauta iš respondentų interviu metu.

Tyrimo rezultatus sąlygojo keletas apribojimų. Pirmiausia, tyrimui nebuvo taikomas reprezentatyvumo kriterijus, o siekta aprėpti aplinkosauginės veiklos formų įvairovę. Aplinkosauginės veiklos formų raiška tirta tik Lietuvos aplinkosauginėse NVO, kurios tyrimo metu turėjo susikūrusios veikiančias internetines svetaines. Tų formų raiška ana-

⁹ Daugiau apie kategorijų kūrimą ir jų rinkinius žr. [4].

lizuota tik tose NVO, kurios prioritetiniu savo veiklos tikslu yra įvardijusios aplinkos apsaugą. Antrasis apribojimas susijęs su tuo, jog aplinkosauginių NVO internetinės svetainės visų pirma atlieka reprezentacinę funkciją ir todėl jose galėjo būti ne visa informacija apie vykdomą veiklą ar jos rezultatus. Nepaisant šių apribojimų, tyrimui pasirinkti informacijos šaltiniai ir tyrimo metodai sudarė prielaidas išsamiai ištirti nurodytuoju laikotarpiu Lietuvos NVO taikomas aplinkosauginės veiklos formas.

Aplinkosauginės veiklos formų teorinė klasifikacija

Dauguma šiuolaikinių aplinkosauginės veiklos ir aplinkosauginių judėjimų tipologijų sukurtos remiantis Vakarų Europos bei Šiaurės Amerikos aplinkosauginės veiklos patirtimi ir praturtintos globalių organizacijų veiklos apibendrinimais. Lietuvos organizacijų vykdomai aplinkosauginei veiklai šios tipologijos tinka tiek, kiek lietuviškoji kultūra atitinka vakarietiškoji kultūrą ir skiriasi tiek, kiek tos kultūros skiriasi dėl lietuviškajai kultūrai būdingų specifinių bruožų, kuriems suformuoti įtakos turėjo pagoniškoji praeitis, senoji Baltų kultūra ir sovietinis laikotarpis. Todėl Lietuvai taikytina teorinė aplinkosauginės veiklos formų šiuolaikinė tipologija, sudaryta remiantis Vakarų šalių mokslininkų darbais, tyrimo metu buvo adaptuota ir praturtinta kategorijomis, būdingomis Lietuvos atvejui.

Aplinkosauginės veiklos arba aplinkosauginių judėjimų formos skirstomos remiantis keliais pagrindiniais kriterijais: vykdomos veiklos lygio ir tematinio.

Pagal vykdomos veiklos lygį aplinkosauginės NVO skirstomos į tarptautines, regionines ir lokalias [10, p. 1]. Veiklos lygis lemia šių NVO sprendžiamų problemų spektrą, taikomas veiklos formas, partnerystės tinklus, komunikacijos kanalus.

Cahill ir Fitzpatrick [12, p. 124] aplinkosaugines organizacijas skirsto į Žaliųjų partijas, radikalius aplinkosauginius judėjimus, „tiesioginę“ žaliųjų veiklą užsiimančias grupes, kaip *Earth First*, bei vietines-lokalias aplinkosaugines organizacijas ar judėjimus. Žaliųjų partijos – partijos vienintelės turinčios politinių organizacijų statusą ir siekiančios politinės galios. Radikalūs aplinkosauginiai judėjimai dažniausiai remiasi protestu, piketu ir kitų radikalių veiklos formų taikymu siekiant aplinkosauginių tikslų. „Tiesioginė“ veikla užsiimančios grupės suinteresuotos savo veikla fiziškai prisidėti prie aplinkosauginių problemų sprendimo, pavyzdžiui, sodina medžius, tvarko teritorijas ir pan. Lokalių aplinkosauginių NVO veiklai apibūdinti dažniausiai naudojamas *Nimby* (trumpinys angl. *not in my back yard*) terminas. *Nimby* -

vietinių aplinkosauginių bendruomenių veikla „tik ne mano kieme“, kuria bendruomenės siekia apsaugoti savo gyvenamosios aplinkos kokybę, gina savo bendruomenės aplinkosaugines teises.

Pagal aplinkosauginių NVO veiklos objektą, Markham [14, p. 2] išskiria keletą aplinkosauginės veiklos rūšių: gamtos apsauga, kultūrinio kraštovaizdžio apsauga, laukinių gyvūnų ir augalų apsauga. Kultūrinio kraštovaizdžio apsaugos tikslas - tikrojo šalies estetinio vaizdo išsaugojimas (seno susiformavusio landšafto, neekspluotuojamų miškų, susidariusių pelkių ir pan.).

Castells, remdamasis istoriniu bei tematinio aspektais, išskiria tokias aplinkosauginio aktyvizmo sritis [13, p. 173]: gamtos apsaugą; savos erdvės gynimą (atitinka *Nimby*), kontrkultūrą, giliają ekologiją; gelbėjime planeta; žaliųjų politika. Jis pateikia aplinkosauginės veiklos formų tipologiją, atsižvelgdamas į informacinės visuomenės pagrindinius bruožus [13, p. 187-189]:

- Aplinkosauginės akcijos – žiniasklaidai skirti renginiai;
- Internetas kaip organizavimo ir mobilizavimo priemonė;
- Lobizmas - žaliųjų pažiūrų atstovų dalyvavimas politikoje.

Šios tipologijos esmė ne pats aplinkosauginės veiklos objektas, kuris buvo akcentuojamas Cahill ir Fitzpatrick bei Markham pateikiamose tipologijose, bet veiklos formos, susijusios su informacinėmis technologijomis, ypatingą dėmesį skiriant komunikacijos kanalams.

Scarce ir Brower [15] skiria radikalią aplinkosauginę veiklą, pragmatiškąją veiklą, gamtos apsaugos aktyvistus ir asmeninio pavyzdžio aplinkosauginę veiklą. Pragmatiškoji veikla – dažniausiai pasitaikanti aplinkosauginių organizacijų veikla, kai atliekami įvairūs aplinkos stebėsenos ar gyventojų nuomonių, aplinkos politikos tyrimai, renkama statistika bei skelbiama įvairiose publikacijose. Gamtos apsaugos veikla - taip pat itin dažnai pasitaikanti aplinkosauginės veiklos forma, kai aktyvistai ar gamtos apsaugos darbuotojai tiesiogiai savo pastangomis stengiasi spręsti fizines gamtos apsaugos problemas, pavyzdžiui, prižiūrėti nacionalinius parkus, organizuoti gamtos švarinimo talkas ir pan. Asmeninio pavyzdžio aplinkosauginė veikla - veikla, kai asmeninio gyvenimo pavyzdžiu, propaguodami ekologiškai draugišką gyvenseną, įvairūs veikėjai stengiasi paveikti visuomenės gyvensenos standartus ir nuostatas (pvz., vegetarai). Išskirtinį dėmesį šie autoriai skiria radikaliai aplinkosauginei veiklai bei jai būdingų veiklos formų tipologijai. Jie kaip pagrindinę radikalią ap-

linkosauginės veiklos formą išskiria „tiesioginę veiklą“ – piketus prie parlamentų ar kitų valdžios įstaigų, nacionalinių parkų ar miškų institucijų, prie laboratorijų, kuriose atliekami eksperimentai su gyvūnais ir pan. Prie radikalių veiklos formų priskiriamos ir kitos protesto akcijos, pavyzdžiui, technikos, naudojamos keliams per miškingą teritoriją tiesti sunaikinimas ir pan. Scarce ir Brower išskirta klasifikacija puikiai papildo Castello ar Cahill, Fitzpatrick išskirtas tipologijas.

Aplinkosauginę veiklą populiarinančios organizacijos *Sweetstep*¹⁰ ir *Oneworld*¹¹ išskiria šias aplinkosauginės veiklos formas: 1) žiniasklaidos strategijas; 2) kibernetines strategijas arba elektroninį aktyvumą; 3) demonstracijas; 4) grupinį veikimą; 5) vartotojų kampanijas; 6) radikalius tiesioginius veiksmus bei protestus; 7) politinį lobizmą; 8) kūrybinę veiklą.

Žiniasklaidos strategijos - įvairių žiniasklaidos priemonių panaudojimas aplinkosauginei informacijai, informacijos apie vykdomą veiklą skleisti. Žiniasklaidos priemonės taip pat gali būti naudojamos kaip nuomonių išsakymo ir polemizavimo arena, kaip visuomenės nuomonei sudaryti ir jos dėmesiui išlaikyti. Dažniausiai naudojamos laikraščiais ir žurnalais, vietinės bei nacionalinės televizijos ar radijo naujienų bei pokalbių laidomis. Taip pat gali būti leidžiami atskiri plačiąjai visuomenei skirti leidiniai.

Kibernetinės strategijos arba elektroninė veikla - internetinių puslapių kūrimas aktualia aplinkosaugine tematika ar konkrečioms aplinkosauginėms akcijoms. Ši veikla padeda informaciją skleisti ir pritraukti naujus narius. Internetinės technologijos palengvina komunikaciją tarp organizacijų, įgalina demokratišką informacijos sklaidą net ir nedemokratiškose šalyse.

Demonstracijos - masiniai mitingai arba protestai. Masinis mitingas rengiamas siekiant kažką palaikyti, o protestas – siekiant kažkam paprieštarauti ar pasipriešinti. Yra išskiriami šie demonstracijų tipai: budėjimas, užėmimas, eitynės, piketas. Budėjimas kaip demonstracijos išraiška gali būti suprantama, pavyzdžiui, kaip akcija su žvakėmis naktį, kuri skirta konkrečiam įvykiui atminti. Užėmimas dažniausiai apsiriboja privačios ar viešos erdvės trumpalaikiu užėmimu, siekiant konkrečių rezultatų.

Grupinis veikimas - veiklos forma naudojama vietos lygmens kampanijoms organizuoti. Dažniausiai taikomas vietos bendruomenių veikloje, kurios siekia apginti savo gyvenamąją teritoriją.

¹⁰ *Sweetstep* organizacijos internetinė svetainė: www.sweetstep.com

¹¹ *Oneworld* organizacijos internetinė svetainė: uk.oneworld.net

Vartotojų kampanijos - vartotojų pažiūros ir elgsena turi didelę įtaką verslui, tad gali būti kryptingai panaudojamos užkirsti kelią neekologiškai ar socialiai neatsakingai ekonominei veiklai. Vartotojų kampanijos vykdomos šviečiant bei informuojant vartotojus, kuriant viešųjų pirkimų bei pardavimų taisykles ir pan. Taip pat gali būti naudojami piketai, boikotai, skelbiamos „nevarojimo dienos“ ir pan.

Radikalūs tiesioginiai veiksmai bei *protestai* - tiesioginis veikimas, buvimas probleminėse vietose užkertant kelią vykdomai žalingai veiklai (pvz., miško kirtimui, banginių medžioklei).

Politinis lobizmas – viena iš veiksmingiausių aplinkosauginės veiklos formų. Politinis lobizmas gali būti vykdomas siunčiant laiškus, peticijas ar organizuojant susitikimus su valdžios atstovais ar įtakingais visuomenės veikėjais. Tai taip pat apima oficialų tarpininkavimą, neoficialius ryšius su asmenimis, galinčiais daryti įtaką palankių žaliesiems įstatymų ar projektų priėmimui.

Kūrybinė veikla - kūrybiškais projektais dažniausiai siekiama patraukti visuomenės narių dėmesį ne rašytine informacija, o abstrakčiais simboliais ar vaizdiniais. Tai plakatų, skelbimo lentų, filmuotų pranešimų ir kt. kūrimas ir naudojimas, siekiant aplinkosauginių tikslų.

Lietuviškoje literatūroje, be aukščiau paminėtų aplinkosauginės veiklos formų išskiriamos kai kurios papildomos formos. Venckus [10, p. 20] aplinkosauginės veiklos formų klasifikaciją papildo šiais pragmatinės aplinkosauginės veiklos aspektais:

- *Moksliniai tyrimai, ataskaitos, pranešimai*, patvirtinantys aplinkosauginio susirūpinimo pagrįstumą kokia nors problema;
- *Teisminiais procesais* siekiant įrodyti, kad nebuvo laikomasi visų privalomų oficialių procedūrų naudojant išteklius ir aplinkosaugines priemones.

Radikalių aplinkosauginės veiklos formų sąrašą Venckus papildo teigdamas, jog kaip atskirą formą reikėtų traktuoti veiksmus, pažeidžiančius įstatymus, pavyzdžiui, užgrobimą, išsilaužimą, ir pan.

Baršauskienė ir Janulevičiūtė-Ivaškevičienė [16, p. 360], rašydamos apie aktyvizmo formas, išskiria diplomatinį atspalvį turinčią veiklos formą – *veiksmų derinimą*. Teigiama, kad nevyriausybinių organizacijos gerų rezultatų gali pasiekti problemas sprendamos ir veiksmus derindamos kartu su verslo įmonėmis.

Apibendrinant minėtų autorių teorines išvagas dėl teorinės veiklos formų tipologijos galima teigti, kad ši tipologija apima: 1) žiniasklaidos strategiją - žiniasklaidos naudojimą; 2) kibernetinę strategiją arba elektroninę veiklą; 3) kūrybinę veiklą; 4) de-

monstracijas; 5) veiksmus, pažeidžiančius įstatymus; 6) vartotojų kampanijas, boikoto akcijas; 7) teisinius procesus; 8) politinį lobizmą; 9) mokslinius tyrimus, ataskaitas, pranešimus, duomenų bazių kūrimą, t.y. pragmatiškąjį aktyvizmą; 10) veiklos derinimą; 11) tiesioginę aplinkos apsaugos veiklą; 12) grupinį veikimą, arba vietos bendruomenių veiksmus, siekiant apsaugoti savo aplinką ar išspręsti aktualią problemą.

Pirmosios septynios formos dažniausiai atitinka radikaliąją aplinkosauginę veiklą arba švietėjišką aplinkosauginę veiklą. Sąrašo devintame ir dešimtame punktuose įrašytos formos atitinka pragmatiškąją aplinkosauginę veiklą. Paskutinės dvi sąrašo įrašytos veiklos formos atitinka gamtos apsaugos kryptį (pagal Scarce ir Brower).

Lietuvos NVO aplinkosauginės veiklos pobūdis

Ankstesniame poskyryje aprašytoji teorinė aplinkosauginio aktyvizmo formų tipologija (pateikiama ankstesniame paragrafe) žvalgomojo tyrimo metu buvo papildyta ir redaguota taip, kad atspindėtų tik tas aplinkosauginio aktyvizmo formas, kurios analizuojamuoju laikotarpiu aptiktos Lietuvos NVO aplinkosauginėje veikloje. Remiantis Lietuvos aplinkosauginių NVO internetinėse svetainėse esančių tekstų analize, teorine aplinkosauginės veiklos formų tipologija bei interviu metu gautais duomenimis, apibendrinta Lietuvos aplinkosauginių NVO taikomų aplinkosauginių veiklos formų tipologija pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Lietuvos NVO taikomos aplinkosauginės veiklos formos

Šviečiamojo informacinio pobūdžio veikla						Moksliniai tyrimai, ataskaitos pranešimai	Vartotojų kampanijos	Taikingas protestas	Politinis lobizmas	Vietos bendruomenės iniciatyvos	Radikali aplinkosauginė veikla	
Kibernetinė strategija	Informaciniai šviečiamieji leidiniai	Žiniasklaidos strategija	Rekreacinė veikla	Vakarai ir šventės	Kūrybinė veikla	Taip pat seminarai	Boikotai	Eitynės, teatralizuotos akcijos	Susitikimai, raštai, laiškai	Talkos ir pan.	Demonstracijos	Teisminiai procesai

Lietuvos NVO aplinkosauginėje veikloje taiko šviečiamojo informacinio pobūdžio veiklos formas (kibernetinę strategiją, žiniasklaidos strategiją, informacinius šviečiamuosius leidinius, rekreacinę veiklą, vakarus ir šventes, kūrybinę veiklą); pragmatiškojo aktyvizmo formas (mokslinius tyrimus, ataskaitas, pranešimus; vartotojų kampanijas; taikingus protestus; grupinį veikimą – vietos bendruomenių iniciatyvas) ir kai kurias radikalaus aplinkosauginio aktyvizmo formas, pavyzdžiui, demonstracijas ir teisinius procesus.

Lietuvos aplinkosauginių NVO taikomos šviečiamojo informacinio pobūdžio veiklos formos yra gana įvairios. Šios pakraipos aplinkosauginė veikla apima rekreacinę veiklą (žygius, ekskursijas, stovyklas, pažintinius takus, pamokas gamtoje), kūrybinę veiklą (piešinių, rašinių, projektų konkursus, piešinių parodas), vakarus ir šventes (sąskrydžius, koncertus) bei žiniasklaidos strategiją (televizijos laidas, radijo laidas, spaudos konferencijas ir pan.).

Rekreacinė veikla tiesiogiai susijusi su aktyviu poilsiu gamtoje. Tokia aplinkosauginės veiklos forma taikoma tikslingai: siekiama betarpiško sąlyčio su gamta, jos grožiu, kartu tai yra į individo laisvalaikį - poilsį integruota, patraukli aplinkosauginio švietimo forma. Dažniausiai organizuojamos aplinkosauginės stovyklos (internetinių svetainių rubrikose minimos 31 kartą), žygiai (20 kartų). Taip pat įrengiami pažintiniai takai, organizuojamos ekskursijos, pamokos gamtoje.

Vienas iš aplinkosauginės rekreacinės veiklos būdų – ekologinis turistinis žygis. Tirtos aplinkosauginės NVO siekia ne tik skatinti ekologinį turizmą, bet ir populiarinti naujas turizmo rūšis. Minimas dviračių turizmas, ornitologinis turizmas. Šios turizmo rūšys ugdo darnų, aplinkai draugišką gyvenimo ir keliavimo būdą.

Rekreacinei veiklai priskiriamos ir gamtoje organizuojamos pamokos. Ši aplinkosauginės veiklos forma nukreipta į moksleivius, darželinukus. Sie-

kiant sudominti gamtos pasauliu, supažindinti su aplinkosauginėmis problemomis bei suprantamai perteikti informaciją jaunajai auditorijai, yra rengiamos netradicinės pamokos gamtoje, aplinkotyri- nės ar entomologinės mokyklos.

Šviečiamajai informacinei veiklai priskiriamos ir tokios aplinkosauginio aktyvizmo formos: kūrybinė veikla, vakarai ir šventės, apimančios įvairaus pobū- džio konkursus (piešinių, rašinių, projektų, fotonuot- raukų), parodos bei masinius renginius (sąskrydžius, madų šou, šventes). Minėtos aplinkosauginės veiklos formos naudojamos patraukti visuomenės dėmesį, pritraukti auditoriją, kuriai artima meninė veikla. Kiekvienas konkursas yra susijęs su moraliniu ar ma- terialiniu atlygiu už dalyvavimą jame, todėl pritraukia daug suinteresuotųjų, kurie fotografuodami gamtą ar iliustruodami konkrečias aplinkos problemas pieši- niais ar kitomis meninės raiškos priemonėmis, kartu dalyvauja aplinkosauginės grėsmės viešinimo proce- se. Įvairaus pobūdžio konkursai, meninė-kūrybinė veikla Lietuvos aplinkosauginių internetinių svetainių rubrikose minima 52 kartus, o parodos - 13 kartų. Įvairūs renginiai, vakaronės internetinėse svetainėse minimos 62 kartus. Pramogai skirti renginiai pana- dojami aplinkosauginei programai įgyvendinti, kon- krečiai veiklai propaguoti, aplinkosauginėms proble- moms viešinti ar sveikam gyvenimo būdo diegti.

Šviečiamąjį informacinį tikslą turi ir Lietuvos NVO taikoma žiniasklaidos strategija. Aplinkosaugi- nių NVO nariai dalyvauja pokalbių ar tiriamosios žurnalistikos laidose, rengia publikacijas populiarie- siems laikraščiams, žurnalams, leidžia atskirus savait- raščius ar mėnraščius (tiesa, gana mažo tiražo). Vi- suomenei informuoti ir šviesti taip pat naudojami lipdukai, skrajutės, lankstinukai, specialūs leidiniai.

Lietuvos NVO taip pat taiko ir šiuolaikinėje vi- suomenėje populiarėjančią kibernetinę strategiją arba elektroninę veiklą. Kibernetinėje erdvėje kuriamos duomenų bazės, virtualios parodos, skaitmeniniai taršos ar gamtinių išteklių žemėlapiai ir kt. Tokios priemonės pasiekia su šiuolaikinėmis technologijomis dirbantį žmogų, taupantį savo laiką, orientuotą į grei- tą ir kokybišką informacijos paiešką. Kiekybinės tu- rinio analizės duomenys visgi rodo, kad Lietuvoje kibernetinę strategiją naudojimo dažnumu lenkia ži- niasklaidos strategija, t. y. nuomonei pareikšti, infor- macijai pateikti dažniau naudojama tradicinė spauda, TV ar radijo laidos. Taikant kibernetinę strategiją, dažniausiai naudojamos priemonės – internetinės svetainės ir virtualios parodos.

Greta švietėjiškų informacinių aplinkosaugi- nės veiklos formų Lietuvoje taikomos ir *radika- lios formos*. Tiesa, radikali veikla Lietuvoje, po- puliari atgimimo laikotarpiu, pastaruosiu metu

taikoma vis rečiau, užleisdama pozicijas lobisti- nei, švietėjiškai veiklai [17]. Tiriamuoju laiko- tarpiu retai taikytos radikalioms aplinkosauginės veiklos formos demonstracijos ir teisminiai pro- cesai. Demonstracijos ir piketai analizuojamose aplinkosauginių NVO svetainėse minimi tik 5 kartus. Aplinkosauginių NVO lyderiai interviu metu taip pat nenurodė, jog jų organizacijos daž- nai taikytų demonstracijas ar kitokias radikalias veiklos formas. Pastarojo laikotarpio Lietuvos aplinkosauginių NVO veikloje beveik netaiko- mos tokios radikalioms veiklos formos: streikai, veiksmai pažeidžiantys įstatymus, mitingai, bu- dėjimai, užėmimai. Šios veiklos formos gana dažnai taikomos pasaulinių aplinkosauginių or- ganizacijų ir plačiai aptariamoms teorinėse aplin- kosauginio aktyvizmo klasifikacijose. Todėl ver- tingi būtų kitose srityse veikiančių Lietuvos NVO veiklos tyrimai, siekiant atsakyti į klausi- mą, kodėl lietuviai nėra linkę į kraštutines, radi- kalias pilietinio dalyvavimo formas.

Tyrimo ataskaitoje kaip atskira Lietuvos NVO aplinkosauginio aktyvizmo forma išskiria- ma *taikingas protestas*. Analizuotos Lietuvos aplinkosauginės NVO tiriamuoju laikotarpiu ne- mažai dėmesio skiria taikingoms protesto akci- joms, kurioms būdingas teatralizuotas pobūdis: naudojami triukšmą keliantys instrumentai, re- miantis liaudies pasakų pasirinktais siužetais pa- juokiamas (kritikuojamas) akcijos adresatas, dek- lamuojami ironiški eilėraščiai.

Tirtų Lietuvos aplinkosauginių NVO taikomai taikingo protesto veiklos formai būdingas įstatymų nepažeidinėjimas, mažai dalyvaujančiųjų tokio pobū- džio veikloje. Akcentuojamas ir visuomenės abeji- gumas minėtos aplinkosauginės veiklos atžvilgiu. Tai paaiškinama visuomenės pilietinio aktyvumo stoka.

Visuomenės dėmesio Lietuvoje mažai susilau- kia ir dar viena NVO taikoma aplinkosauginės veiklos forma - *virtuotojų kampanijos*. Vienas tokių kampanijų pavyzdžių galėtų būti Lietuvos Gyvūnų globos draugijos bei Lietuvos Žaliųjų judėjimo 2002 m. Vilniuje ir Kaune surengta protesto akcija, skirta atkreipti prabangių kailinių vartotojų dėmesį į kailinių žvėrelių žudymą, raginant vartotojus atsi- sakyti minėtų prekių.

Lietuvos NVO lyderiai, interviu metu aiškin- dami, kodėl atsisako masinių protestų ar kampani- jų, teigė, jog organizacijose juntamas žmogiškųjų išteklių trūkumas. Minėto pobūdžio renginiams yra būtinas masiškas. Vieno iš respondentų teigimu, „anksčiau aplinkosauginiai judėjimai buvo popula- rūs <...>, susiję su laikmečiu <...>, buvo galimybė gausiai pasisakyti. <...> mažai visuomenės dalis

domisi aplinkosauga. Nepavyksta, kad vyktų rimtas protestas neina padaryti, nes nėra žmonių: temų ir idėjų yra gerokai daugiau negu galima aprėpti“. Tuo pačiu NVO lyderiai pripažįsta, jog tokios aplinkosauginės veiklos formos labiausiai atkreipia žiniasklaidos ir visuomenės dėmesį.

Viena iš veiksmingiausių tarptautinių aplinkosauginių organizacijų taikomų aplinkosauginės veiklos formų – *politinis lobizmas*. Kai kurių analizuojamų Lietuvos aplinkosauginių NVO veikloje lobistinė veikla yra taip pat viena iš prioritetinių. Lobistinę veiklą šios NVO įgyvendina susitikimo bei laiškų, raštų, peticijų formomis.

Laiškai bei peticijos valstybinėms institucijoms – dažniausiai Lietuvos aplinkosauginių NVO taikoma politinio lobizmo forma. Apklausantieji organizacijų lyderiai išsakė gana kritišką lobistinės veiklos vertinimą. Respondentų nuomone, laiškų rašymas yra veiksmingesnis kreiptantis į užsienio politikus, negu kreiptantis į vietos valdžią. Tokie tyrimo duomenys paliudija nepakankamo valdžios dėmesio ir atsako pilietinėms iniciatyvoms problemą Lietuvoje.

Be aptartų Lietuvos aplinkosauginių NVO taikomų aplinkosauginių veiklų, išskirtina ir pragmatiškojo aktyvizmo forma – *moksliniai tyrimai, pranešimai, ataskaitos*. Tokiai aplinkosauginei veiklai reikalingas aukštos kvalifikacijos, išsimokslinęs NVO personalas. Esant pakankamam žmogiškajam kapitalui, organizacijos organizuoja konferencijas, diskusijas, seminarus, organizacijų nariai skaito pranešimus, paskaitas. Ši aplinkosauginės veiklos forma – viena iš populiariausių Lietuvoje. Šios veiklos taikymas taip pat liudija NVO profesionalumą – siekį bendradarbiauti su akademinė bendruomene, siekį aplinkosaugines problemas spręsti pasitelkiant naujausias mokslų žinias. Internetinių svetainių tekstuose terminas „seminarai“ minimas 199 kartus, terminas „konferencija“ – 62 kartaus. Dauguma analizuotų Lietuvos aplinkosauginių NVO pasižymi aktyvios mokslinės veiklos propagavimu, savišvieta bei plačiosios visuomenės švietimu.

Remiantis Lietuvos aplinkosauginių NVO internetinių svetainių analize bei lyderių interviu duomenimis, kaip atskira aplinkosauginės veiklos forma išskiriamos *vietos bendruomenių aplinkosauginės iniciatyvos* (atitinka NIMBY judėjimą). Dažniausiai tai talkos ir ekologinės akcijos. Minėtos veiklos formos rodo vietos bendruomenių suinteresuotumą gyvenamosios aplinkos kokybe. Dažnai aplinkosauginių iniciatyvų iniciatoriais tampa įvairios aplinkosauginės NVO, sugėbančios suvienyti konkrečios vietovės gyventojus, į šią veiklą įtraukiant tiek vietos politikus, tiek ir žiniasklaidą.

Atliekant tyrimą, išryškėjo teigiamas požiūris į kompleksiskai taikomas aplinkosauginės veiklos formas. Kelių aplinkosauginės veiklos formų derinimas, siekiant išspręsti konkrečias aplinkosaugines problemas, analizuotuose tekstuose įvardijamas įvairiai. Dažniausiai tokia veikla apibūdinama kaip „projektas“. Kompleksiškai įvairios formos taikomos tuomet, kai veikla trunka ne vienerius metus ir į jos vykdymą įsitraukia keletas organizacijų. Dažniausiai derinamos šviečiamojo informacinio pobūdžio veiklos formos tarpusavyje ar minėtos veiklos formos derinamos su moksline veikla (pavyzdžiui, seminaras ir išvyka; konferencija ir leidinių išleidimas). Analizuotuose internetinių svetainių tekstuose terminas „projektas“ minimas 343 kartus.

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kokios aplinkosauginės problemos tiriamų aplinkosauginių NVO pastaruoju metu buvo sprendžiamos dažniausiai ir kurio lygmens – globalaus, regioninio, nacionalinio ar lokalaus – problemos susilaukdavo daugiausiai dėmesio.

Pagal Lietuvos aplinkosauginių NVO internetinių svetainių turinio analizės duomenis išryškėja du sprendžiamų aplinkosauginių problemų pogrupiai:

- *Gyvenamosios aplinkos degradacija* - genetiškai modifikuotų kultūrų poveikis, kultūrinio paveldo nykimas, biologinės įvairovės nykimas, energetinių problemų aplinkosauginis poveikis;
- *Aplinkos tarša* - geriamo vandens tarša, Baltijos jūros tarša, triukšmas, oro tarša, dirvožemio tarša, būtinės atliekos, radioaktyviosios atliekos, tarša cheminėmis medžiagomis.

Lietuvos aplinkosauginės NVO taip pat skiria dėmesio ir globalioms problemoms, pavyzdžiui, klimato kaitai, dykumėjimui. Tačiau nepalyginamai didesnė dėmesio dalis atitenka regioninio, nacionalinio ir lokalaus pobūdžio problemoms, ypač aplinkos taršos problemoms. Operuojant Markham [14] sąvokomis, galima teigti, kad Lietuvoje pagrindiniai aplinkosauginio aktyvizmo objektai yra gamtos apsauga ir kultūrinio kraštovaizdžio apsauga. Internetinių svetainių tekstuose su „tarša“ susiję žodžiai (atliekos, cheminės medžiagos, nitratai, kietosios atliekos ir t. t.) minimi 311 kartų. Su gyvenamosios aplinkos degradacija susiję žodžiai minėtose internetinėse svetainėse minimi 252 kartus.

Vykdydamos įvairių aplinkosauginę veiklą, Lietuvos NVO įsitraukia į partnerystės tinklus. Sudaromi tiek vietos, tiek nacionalinio, tiek regioninio lygmens partnerystės tinklai. Dažniausiai į partnerystės tinklus įsitraukiama dėl keleto priežasčių. Pirmoji priežastis - kai vienos organizacijos narių

kvalifikacijos ir žinių nepakanka problemai spręsti. Aplinkosauginėms NVO susiduriant su problemomis, kurioms išspręsti turimų žinių nepakanka, partneriais pasirenkamos skirtingo lygmens švietimo institucijos, akademinės bendruomenės atstovai. Dažniausiai aplinkosauginėms NVO tiriamuoju laikotarpiu talkino Vilniaus universiteto, Kauno technologijos universiteto, Šiaulių universiteto ir Lietuvos Veterinarijos akademijos padaliniai. Aukštosios mokyklos pasirenkamos partneriais įvairiems projektams įgyvendinti, mokslinei aplinkosauginei veiklai vykdyti (seminarams rengti, pranešimams skaityti, konferencijoms organizuoti).

Antroji priežastis, skatinanti organizacijas burtis į partnerystės tinklus, – didelės apimties veiksmų vykdymas, kai reikalingas kuo masiškesnis dalyvavimas. Neretai tokiais atvejais partnerėmis tampa įvairaus pobūdžio mokyklos. Mokyklos Lietuvos aplinkosauginių NVO partnerėmis dažniausiai tampa dalyvaujamos įvairiose pilietinėse akcijose. Mokyklas galima įvardyti Lietuvos aplinkosauginių NVO veiklos recipientais. Aplinkosauginės organizacijos jas pasirenka kaip imlią auditoriją savo veiklai įgyvendinti, tačiau be mokyklų bendruomenių pagalbos daugelis akcijų, pavyzdžiui, talkos, būtų negalimos. Didelės apimties masiniams veiksmams vykdyti partneriais neretai pasirenkamos ir vietos bendruomenės, o masinių reginių prestižui pakelti kviečiami savivaldybių ir seniūnijų atstovai.

Trečioji priežastis partnerystės tinklams kurti – siekis prisidėti sprendžiant nacionalines, regionines ar tarptautines aplinkosaugines problemas. Sprendžiant nacionalinio lygmens aplinkosaugines problemas, siekiama svarbiausių valstybės politinių institucijų bendradarbiavimo. Minėtos institucijos pasitelkiamos, kai vietos žmoniškųjų bei materialinių resursų neužtenka laukiamam rezultatui pasiekti. Aplinkosauginės NVO, savo veikloje ypatingą dėmesį skiriančios švietimui, bendradarbiauja su įvairiomis kultūrinėmis institucijomis, kurias betarpiškai įtraukia į savo vykdomas programas (turistinius žygius, pažintinius vizitus, netradicines pamokas ir pan.). Sprendžiant Lietuvos ribas „peržengiančias“ problemas, pasitelkiama tarptautinė partnerystė, pavyzdžiui, su Baltijos šalių aplinkosauginėmis organizacijomis sprendžiant Baltijos jūros taršos problemas, su tarptautinėmis organizacijomis (pvz., *Earth First*) – sprendžiant globalias problemas.

Visgi stebėtas aplinkosauginių NVO partnerystės tinklas nėra platus, šioms organizacijoms mažai būdingas tarpusavio bendradarbiavimas ar bendradarbiavimas su kitomis Lietuvos NVO. Tyrimo rezultatai rodo, jog daugiausia bendradarbiauja devynios, o dažnai vos kelios organizacijos. Bendrai veiklai tirtos

organizacijos dažniausiai buriasi tik konkrečiai, laikinai veiklai įvykdyti, pavyzdžiui, akcijai, talkai, konferencijai organizuoti ar protesto laišku rašyti. Egzistuoja ir keletas ilgalaikio bendradarbiavimo tinklų. Pavyzdžiui, Lietuvos žaliųjų judėjimo, Klaipėdos ekologinio klubo Žvejone bei Šiaulių gamtos ir kultūros paveldo apsaugos klubo Aukuras ilgametis neformalusis bendradarbiavimas; tarptautinis formalusis aplinkosauginių organizacijų tinklas *Clean Baltic Coalition* (*Švarios Baltijos koalicija*).

Lietuvos NVO vykdomą aplinkosauginę veiklą orientuoja ne vien į fizinius aplinkos pokyčius, bet ir į socialinius ar politinius pokyčius, tad veiklai pasirenka tam tikrą auditoriją, veiklos adresatą. Išanalizavus internetinių svetainių tekstus bei interviu metu gautus duomenis buvo išskirtos individų grupės ir konkretūs asmenys, į kuriuos tiriamos Lietuvos aplinkosauginės NVO orientuoja savo veiklą:

- vaikai ir jaunimas;
- vietos gyventojai: įvairių vietovių gyventojai, vietos bendruomenių nariai;
- su aplinkos apsauga susijusios grupės: neformalus gamtos mylėtojų būreliai, profesionalūs aplinkosaugininkai, miškų savininkai;
- plačioji visuomenė (pvz., veikla adresuojama „Lietuvos gyventojams“, „visuomenei“, „mums“, „mūsų tautai“);
- valdžios atstovai: savivaldybės, vyriausybės atstovai, tarptautinių institucijų atstovai;
- verslo organizacijos;
- įvairios profesinės grupės: mokytojai, žurnalistai, ūkininkai;
- vartotojų grupės.

Dažniausias veiklos adresatas – vaikai ir jaunimas bei vietos bendruomenių gyventojai. Dažnai aplinkosauginės veiklos adresatu pasirenkamos vietos bendruomenės, ypatingai sprendžiant lokalias, konkrečiai teritorijai būdingas aplinkosaugos problemas (pvz., parkų tarša, žaliųjų plotų miestuose naikinimas, tarša iš automobilių ir pan.). Dažniausiai kreipiamasi į didžiųjų Lietuvos miestų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos – bendruomenes. Tai gali būti sąlygota fakto, kad dauguma aplinkosauginių NVO yra įsikūrę didžiuosiuose Lietuvos miestuose, todėl į jų aplinkosauginių problemų sprendimą ir orientuoja savo veiklą.

Atkreiptinas skaitytojo dėmesys į tai, jog Lietuvoje aplinkosauginės veiklos adresatu (tikslinė poveikio grupė) dažniau tampa eilinių gyventojų grupės. Kaip rodo užsienio ir tarptautinių aplinkosauginių organizacijų patirtis, aplinkosauginė veikla veiksmingesnė, kai stengiamasi paveikti politinės valdžios, verslo ar

žiniasklaidos atstovus. Galbūt tokia tendencija turi neigiamos įtakos pilietinio dalyvavimo aplinkosaugos srityje poveikimui (galiai).

Tyrimo metu taip pat siekta išsiaiškinti, kurias aplinkosauginės veiklos formas tokių NVO lyderiai vertina kaip veiksmingiausias, kokius numato sėkmingos aplinkosauginės veiklos veiksniai. Remiantis Lietuvos aplinkosauginių NVO lyderių interviu duomenimis, galima teigti, jog jų subjektyviais vertinimais veiksmingiausios, t. y. dažniausiai padedančios pasiekti aplinkosauginių tikslų yra šios veiklos formos: įvairios netradicinės visuomenės dėmesį patraukiančios akcijos, demonstracijos, pramoginiai renginiai (šventės ir vakarai), rekreacinė veikla, žiniasklaidos naudojimas (televizija, radijas, spauda), elektroninis aktyvizmas (internetinės svetainės, elektroniniai naujienlaiškiai) bei politinis lobizmas.

Apklaustųjų NVO lyderių nuomone, didžiausią poveikį visuomenei turi įvairios įdomios kartais netikėtos akcijos ar projektai. Akcentuojamos teatralizuoto pobūdžio protesto akcijos ir rekreacinė veikla bei šventės ir vakarai.

Apklaustųjų NVO lyderių nuomone, aplinkosauginės veiklos veiksmingumą daugiausiai lemia kompleksiškas jų taikymas – sugebėjimas kelias veiklos formas sėkmingai derinti kartu. Respondento C teigimu, „<...> kompleksškumas neakcentuoja nė vienos veiklos formos kaip atskiros, visos taikomos mūsų organizacijoje yra veiksmingos, tačiau maksimalų veiksmingumą sąlygoja jų kompleksiškas taikymas <...>“. Aplinkosauginės veiklos veiksmingumas taip pat priklauso nuo tokių veiksnių: informacijos perdavimo kanalų pasirinkimas, sprendžiamos aplinkosauginės problemos diskursyvaus aktualumo, teisinės šalies sistemos žinojimo.

Teigiama, jog norint įgyvendinti aplinkosauginę veiklą tikslingai (gauti gerus rezultatus), reikia gerai žinoti teisinę šalies sistemą. Taip galima išvelgti įstatymų pažeidimus, numatyti galimus susidariusių problemų sprendimus bei parinkti tinkamas tam priemones.

Tikslingas žiniasklaidos pasirinkimas taip pat gali daryti įtaką sėkmingiems aplinkosauginės veiklos rezultatams. Pasitelkus žiniasklaidą, problema yra išviešinama, tampa žinoma visuomenei (kartais ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu). Respondentų teigimu, aplinkosauginė veikla veiksminga, jeigu ji susilaukia žiniasklaidos dėmesio.

Išskiriamas ir aplinkosauginės problemos diskursyvaus aktualumo veiksnys, t. y. ar sprendžiama problema jau yra tapusi įprasta viešojo diskurso dalimi, apie ją daug kalbama ir rašoma. Respondento B teigimu, „taip pat priklauso nuo ekologinės

problemos, jeigu ji yra aktuali visuomenei, tai ir jos sprendimas yra daug veiksmingesnis, nes pati bendruomenė suinteresuota ją išspręsti“. Galima teigti, jog konkrečios vietovės aplinkosauginės problemos sprendžiamos veiksmingai, jeigu tai sudomina gyvenamosios vietovės bendruomenę.

Apibendrinant galima teigti, jog aplinkosauginių veiklos formų veiksmingumą, respondentų nuomone, lemia šie veiksniai: kompleksiškas įvairių veiklos formų taikymas, žiniasklaidos taikymas, aplinkosauginės problemos diskursyvus aktualumas, įstatymų žinojimas.

Dažniausiai Lietuvos NVO taikomos aplinkosauginio aktyvizmo formos susijusios su švietėjiška, informacine veikla ir pragmatiniu aktyvizmu, o veiksmingiausiomis laikomos netradicinės akcijos, žiniasklaidos strategija. Ko gero ir yra atsakymas į klausimą, kaip padidinti aplinkosauginių aktyvistų įtaką sprendžiant aktualias problemas: reikia daugiau orientuotis į tas veiklos formas, kurios tarptautinių organizacijų bei pačių Lietuvos organizacijų patirtimi laikomos veiksmingiausiomis, t. y. taikios akcijos, žiniasklaidos strategija, elektroninis aktyvumas ir lobizmas.

Išvados

Nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginės veiklos analizė iliustruoja tam tikras pilietinio dalyvavimo tendencijas Lietuvoje. Sprendžiant aplinkosaugines problemas dažniausiai pasitelkiamos nuosaikios pragmatinės veiklos formos bei švietėjiška informacinė veikla. Itin retai taikomos radikalioms aplinkosauginės veiklos formos. Kaip parodė tyrimo „Lietuvos NVO aplinkosauginė veikla“ rezultatai, populiariausios aplinkosauginės veiklos formos: seminarai, moksliniai tyrimai ir pranešimai, įvairios paskaitos, informacinių ir šviečiamųjų leidinių publikavimas, žiniasklaidos naudojimas, rekreacinė ir pramoginė veikla. Visgi, kaip rodo pačių Lietuvos organizacijų bei tarptautinių organizacijų patirtis, veiksmingiausiomis laikomos taikios akcijos, žiniasklaidos strategija, elektroninė veikla ir lobizmas. Lietuvoje trūksta visuomenės dėmesį patraukiančių ilgalaikių akcijų, elektroninio aktyvumo iniciatyvų. Taip pat pažymėtina per maža Lietuvos aplinkosaugos aktyvistų orientacija į politinę ar ekonominę galią visuomenėje turinčias grupes bei populiariosios žiniasklaidos atstovus. Išvardyti trūkumai sąlygoja nepakankamai didelį aplinkosauginių iniciatyvų veiksmingumą. Dar viena problema – žemas Lietuvos aplinkosauginių NVO tarpusavio bendradarbiavimo ar bendradarbiavimo su kitomis NVO lygis, neplatūs ir trumpalaikiai *ad hoc* partnerystės tinklai.

Aplinkosauga tėra tik viena iš sričių, kuriose savo veiklą vykdo įvairios nevyriausybinės organizacijos ir piliečių grupės. Tad straipsnyje išdėstyti rezultatai bei išvados negali būti tiesiogiai perkeltos ir pritaikytos pilietinam dalyvavimui Lietuvoje apskritai vertinti. Aplinkosauginės veiklos atvejis visgi pateikia tam tikras iliustracijas, o straipsnyje išdėstytoms pilietinio dalyvavimo tendencijoms patvirtinti vertingi būtų kitose srityse veikiančių Lietuvos nevyriausybinių organizacijų veiklos tyrimai.

Literatūra

8. *Lietuvos tauta: būklė ir raidos perspektyvos*. Vilnius: Strateginių studijų centras, Pilietinės visuomenės institutas, 2007.
9. *Lietuvos vertybių tyrimas*. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas, 2005.
10. Degutis M., Ramonaitė A. ir Žiliukaitė R. *Lietuvos visuomenės pilietinės galios indeksas*. Pilietinės visuomenės institutas, TNS Gallup, 2007.
11. Kriaučiūnaitė N. *Lietuvos nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginės veiklos tyrimas*: Magistro darbas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, Sociologijos katedra, 2008.
12. Braziulis R. Brazauskienė D. ir Baltrukonis J. *Žalioji Lietuva*, 1994.
13. Rinkevičius, L. Ecological Modernisation as Cultural Politics: Transformations of Civic Environmental Activism in Lithuania. In: A. J. P. Mol, D. N. Sonnenfeld (Eds.). *Environmental Politics: Ecological Modernisation around the World: Perspectives and Critical Debates*. London, 2000, Vol. 9, No. 1, 171-202.
14. Rinkevičius, L. Attitudes and Values of the Lithuanian Green Movement in the Period of Transition. *Filosofija. Sociologija*, 2001, Nr. 1, 72-79.
15. Rinkevičius, L. Shaping of the Public Policy Culture in Lithuania: Sociological Exploration of Change in Environmental Policy and Public Participation. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2006, Nr. 1, 113-127.
16. Vainius L. Visuomeninės organizacijos ir pilietinė visuomenė. *Tausojančios plėtros idėjos Lietuvoje: tarptautinio seminaro medžiaga* [Kaunas, 1999 m. gegužės 21-22 d.]. Kaunas, 2000.
17. Venckus Z. *Aplinkos apsaugos politika ir teisė*. Vilnius: Technika, 2007.
18. Telešienė, A. *What Counts as Evidence in Social-constructivist Research: a Case of Research on Environmental Discourse in Lithuania*. Paper presented at Third International Congress of Qualitative Inquiry, Urbana Champaign, USA, May 2-5, 2007.
19. Cahill, M. and Fitzpatrick, T. *Environmental Issues and Social Welfare*. Great Britain: Blackwell Publishers, 2004.
20. Castells M. *Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. Tapatumo galia*. II tomas. Kaunas: Informatika ir Poligrafija, 2006.
21. Markham, W. T. *Nature Protection Organization and Networks in Nine Nations*. University of North Carolina at Greensboro, 2007.
22. Scarce, R. and Brower, D. *Eco-warriors: Understanding the Radical Environmental Movement*. USA: Left Coast Press, 2006.
23. Baršauskienė V. ir Janulevičiūtė-Ivaškevičienė B. *Komunikacija: teorija ir praktika*. Kaunas: Technologija, 2007.
24. Telešienė A. *Ekologinis diskursas Lietuvoje 1989 - 2005 m.*: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, sociologija (05S). Kaunas: Technologija, 2006.

Audronė Telešienė, Neringa Kriaučiūnaitė

Trends of Nongovernmental Organizations' Environmental Activism in Lithuania

Summary

The article aims to analyze trends of environmental activism in Lithuania implemented by nongovernmental organizations. The authors of the article present theoretical analysis of forms of environmental activism as well as findings of empirical research „Environmental Activism of Lithuanian Non-governmental Organizations“. The research was conducted using methods of qualitative and quantitative content analysis and interview. Empirical findings lead to analysis of the forms of environmental activism characteristic Lithuanian NGO's, analysis of partnership networks, spectrum of addressed environmental problems, indication of social groups that are targeted by the NGO's, and the way that leaders of NGO's assess the efficiency of various environmental actions.